

JUOZAS ALGIMANTAS KRIKŠTOPAITIS

Kultūros, filosofijos ir meno institutas

IŠ ŽODŽIO IR VAIZDO SĄLYČIO ATSIRANDANTIS INDIVIDUALIOS RAIŠKOS TEKSTAS

The Word and the Picture as the Beginning
for a Textual Expression of Individuality

SUMMARY

This text is dedicated to the memory of a distinguished Lithuanian graphic artist, Albina Makūnaitė (1926–2001). Naturally, an anniversary is the time to pay attention to the peculiarity of an artist's drawings and improvisations.

Makūnaitė was one of the first graduates of the postwar higher art school, who nurtured a distinct expression of graphic art – engraving on wood and linoleum. This generation of artists, quietly and persistently, breaking the stereotypes of Soviet art, started a new chapter in Lithuanian art. The word expressed in the language of graphics had a powerful effect, emerging from a brave searching for new means and the profundity of traditions. The drawings of Makūnaitė create not only visible but also audible views. She also successfully distinguished herself by illustrating classic works of literature.

The treasury of Lithuanian ethnic culture, which compellingly affects the national consciousness, served as a source of inspiration for the artist. The capacity of the artist's nature inspired her to create epic works, testifying to her deep understanding of the native country. Polysemantic images in the art of Makūnaitė emerged from her sensitive intuition, and burst from the cavities of the Mother-Earth fertilising rural culture.

Čia siūlomas tekstas – antropologiskai orientuoti pamąstymai, skirti dailininkės Albinos Makūnaitės 80-mečiui.

Dailininko kūrinys, atsiradęs pagal konkretų siužetą ar kaip knygos iliustracija, nėra literatūrinio teksto kopija. Tekstas – tai tik žodinė užuomina, provokuo-

RAKTAŽODŽIAI: Albina Makūnaitė, kultūros universalijos, kūryba, pašaukimas.

KEY WORDS: woodcut, linocut, tradition, illustration, Mother-Earth.

janti dailininko sąmonę. Net ir to paties dailininko kuriamos siužeto pakartotinės iliustracijos bus jau kitokios, nes jo patirtis, jo kultūrinė bei socialinė aplinka nuolat kinta. Tad drįstu teigti: kiekvieno kūrinio suvokimas ir išsiaiškinimas sau ar pasakojimas kitiems yra nepakartojamas individo raiškos aktas, kurio turinys priklauso nuo interpretatoriaus sukauptos patirties ir jo intelektualinių galių.

„Baladės apie Ievą“ tekstas, pasirodęs Justino Marcinkevičiaus poemoje „Dvidešimtas pavasaris“, išprovokavo kū-

rybinius grafikės Albinos Makūnaitės ketinimus. Jos iliustracijų serija – tai savarankiškas estampo formos kūrinys, kurio autonominių egzistavimą kūrė vizualinė prasmų jėga. Taip radosi dviejų autorių kūrinų bendrystė, kurioje dailės dramaturginis katarsio skambesys nuaidėjo savarankišku ir unikaliu būdu¹.

Leidinys „Baladė apie Ievą“ su poeto tekstu ir grafikės iliustracijomis, pasirodęs 1965 m., ir skaitytojams, ir dailės kūrinio vertintojams kėlė kultūrinio įvykio pojūtį.

VEIDAS IR VAIZDAS – POEZIJA IR DAILĖ

Albina Makūnaitė sukūrė kelis Salomėjos Nėries portretus ir jų variantų eskizus. Kiekvienas portretas – jau kitas kūrinys, kitos portretinės interpretacijos. Net ir nežymus naujas paveikslo elementas – spalva, brūkšnių intensyvumas, kompozicinio sprendimo pokytis pasuka kūrinį naujų prasmės vingių link.

Salomėjos Nėries gimimo 100-čio proga Lietuvos mokslų akademijos Mažojeje salėje 2004 m. lapkričio 12 d. vyko mokslinė konferencija „Diemedžiu žydėsiu“. Susirinkusieji iš klausė 14 pranešimų. Vieni kalbėjo rimtai ir susikaupe, kiti plepėjo apie save; teko išgirsti net iš piršto laužtų dalykų; su šypsėnėlėmis klausytojai sutiko atsidūsėjimus apie eilėraščių eschatologiją. Buvo pasiūlytas platus teminis spektras: kalbėta apie poeziją ir teatrą, apie muziką ir masinę kultūrą, gražiai pasakota apie S. Nėries „Eglę žalčių karalienę“. Bet, deja, niekas neprisiminė A. Makūnaitės talentingai sukurtų poetės portretų, su pa-

garba dar išsaugotų ne vienoje Lietuvos mokykloje bei muziejų ekspozicijose. Niekam jau nė motais, kad žymioji grafikė iliustravo dešimtį poetės knygų, pagal jos balades ir eilių temas sukūrė savo garsiuosius estampų ciklus. Konferencija pretenzingai pasivadino tuo eilėraščiu, kuriam A. Makūnaitė padovanojo emocionalią graviūrą. Bet konferencijoje apie dailininkę – nė žodžio. Apmaudu, kad mūsų visuomenė, sujaukusi kultūrinę savimonę, lengvai atsisako savų vertybių.

Mano sesuo Albelė, – kartą prisiminė Kazimieras Makūnas, – susipažinusi gimnazijoje su Salomėjos Nėries poezijos rinkiniu „Ankstą rytą“, labai žavėjosi jos eilėmis. Ilgus metus ištikimybė Nėries kūrybai lydėjo dailininkę. Žvelgdama į poetės nuotraukas, ji ne tik įdėmiai stebėjo jos bruožus, bet ir mėgino šukuotis pagal Nėries manierą. Albina Makūnaitė kartą man prasarė, kad poetės bruožuose pastebi sau artimus da-

lykus. Ir tikrai, jos abi buvo ypač jautrios ir kūrybingos asmenybės. Bet skirtumai buvo esminiai. Salomėja nepaisė jokios logikos – ji rėmėsi vien jausmu ir intuicija. Ji verkdamo ir juokdavosi, gyvenime vis paslysdavo ir keldavosi. Albina, būdama stipri, drausminga moteris, mokėjo tramdyti savo jausmus, slėpti emocijų antplūdžius, kurie tylioje vienuoje prasiverždavo galingais kūrybiniais impulsais. Viktoro Alekno prisiminimai liudija, kad Salomėja be grauzaties iškeitė sergančios motinos aplanymą į linksmą vakaronę su J. Tysliava, kuriuo tuo metu buvo susižavėjusi². Albina nebūtų galėjusi net pamąstyti apie tokį vertybinį šuolį.

Salomėja Nėris savo jausmų proveržius tuoj pat išliedavo eilėmis. Albina Makūnaitė prie savo kūrinių artėdavo tyliai ir susikaupusi. Tai, kas prabudavo jos sąmonėje, plėtojosi ir kildavo lyg kūrybos potvynio banga. Bet ši banga niekada netapo griauančia ar nuopuolio banga. Ji virsdavo vitališkumo substancija, iš kurios gimdavo dramatiški kūriniai.

Salomėja ir Albiną siejo dar vienas bendras bruožas – jos abi nemėgo bendrijos. Dailininkė tik vienuoje galėjo susikaupti kūrybai. Bendravimas ją kankino, stūmė iš „vėžių“, alino fiziškai ir psichologiškai. Matyt, iš to bendrumo ir meilės poetiniam žodžiui kilo sumanymas kurti Nėries portretus. Išraižiusi pirmąjį, Makūnaitė nebuvo patenkinta re-

Audeklus balina. Iš ciklo *Lino daina*. Lino raižinys, 1960

zultatu. Ji vis grįždavo prie portretinio vaizdo. Jį tobulino, kūrė įvairius eskizus taip ir nerasdama ją tenkinančio varianto.

Albina Makūnaitė piktinosi tais, kurie smerkė Salomėją Nėrį už jos politines nuodėmes. Dailininkė intuityviai jautė, kad kūryba yra aukščiau už žmogaus nuopuolius ir jo trūkumus. Kalbantiems apie mūsų poetės politinį naišumą ir pavėluotą praregėjimą, naudinga prisiminti Karlo Jungo aiškinimą: talentu apdovanotų žmonių kūrybingumas pasiglemžia didžiąją dalį jų gyvybinės energijos; žmogiškos savybės taip nukraujuoja, kad atsiveria vartai kraštutinumams – patiklumui, priklausomybei, nusižengimui moralei. Tad menininkas turi būti vertinamas ne pagal jo trūkumus, bet remiantis jo menu³.

VAIZDŲ DRAMATURGIJA

Albinos Makūnaitės sąmonėje giliai išsisknijo žemdirbių kultūros etika, ku-

riai ji be išlygų buvo ištikima visuose gyvenimo ir kūrybos vingiuose. Tai liudija

supoetinto jos regimo pasaulio dramaturgija, atsiverianti raizybos stichijoje, raizinio kompozicinėje struktūroje, estampo ciklą išsklotinėse. Čia vaizdų ir simbolinių figūrų bylojimas virsta pjesių scenomis, išsiliejančiomis tarsi literatūros ir scenografijos lydinio amalgama. Matyt, neatsitiktinai Juozas Miltinis, išvydęs „Baladės apie Ievą“ lakštus, primygtinai reikalavo⁴ Makūnaitės sutikimo tapti jo spektaklio⁵ scenografe. Jis sakė maždaug taip: tu teatro žmogus; tavo darbų cikluose regiu gimstantį spektaklį. Vėliau

net kelis kartus siuntė Juoza Blėdį įkalbėti dailininkę žengti šį žingsnį. Bet ji nepasidavė perkalbama. Tie, kurie ją pažinojo artimiau, suprato, kad dailininkė negalėtų pakelti teatrinės sumaišties ir triukšmo. Tai ją paralyžiuotų ir pasmerktų nesėkmei. Makūnaitės tikrasis pašaukimas – kurti savąjį vaizdų miniatiūrinių teatrą, kuris atsivertų raizinių lakštuose, konstruojančiuose ir pjesės dramaturgiją, ir jos scenografiją. Čia ji buvo stipri ir nevaržoma aplinkos poveikio, nuo kurio taip troško slėptis.

MATOMA IR GIRDIMA KALBA

Ištariami kalbos žodžiai liejasi tarsi tėkmė, apimanti garsų ritmiką, intonaciją, slypinčių reikšmių vingius. Grafikos dailės kalba, jos kontrastų žaismė, linijų formos, kompozicijos struktūros elementų konsteliacijos prabyla kitaip, kitais diapazonais, kitokiais obertonų virpesiais. Čia įjungiamos vizualinės žmogaus galios, absorbuojančios dailės kalbą, jos simbolių prasmes.

Intelektualus žiūrovas suvokia bežodės raiškos bylojimą. Vizualinės reikšmės įgyja negirdimų, bet jaučiamų garsų skambesį. Grafikos kūrinys yra ir matomas, ir girdimas. Artimi ir tolimes-

ni planai, kontrapunktinis vaizdo komponavimas atskleidžia grafikos kūrinio teatrališkumą. Sąveika tarp išskleistų vaizdo elementų, personažų, jų „šnekėjimo“ reikšmės tampa spektakliu, prabylančiu įvairiomis kalbos formomis. Iš ten skleidžiasi grafinių vaizdų sakmės, formuojasi epiniai estampų ciklai, pasakančys daugiau nei leidžia žmogaus šneka-moji kalba. Prieš mus lakštų dvimatėse plokštumose skleidžiasi teatras, kylantis, augantis ir virstantis keturmate kintančių įvykių scena. Už jų nuo žingaidžių žiūrovų slapstosi šio teatro režisierė ir scenografė Albina Makūnaitė.

TOBULUMO GEISMAS

Teminiai ciklai ir kiti Albinos Makūnaitės kūriniai prabyla kaip reikšmių gausmą slepianti visuma, kaip geismas artėti prie tobulumo, kaip atsivėrimo pažadas tiems, kurie ieško paslapties rakto ir yra pasiruošę estezei⁶.

Kūrinys yra laikiškas savo formomis bei jų ypatumais. Pripažinus tai, pranyksta prasmė kalbėti apie tobulumą (kaip galutinę tobulybę), kuris siejasi su amžinumu, nepripažįstančiu laiko parametro konkretybės. Bet kūrinio tobulu-

mo požymiai vis dėlto gali būti nusakomi universalijomis. Būtent jos imasi meniškumo matmens vaidmens.

Medžio lenta, linoleumo plokštuma virsta raižiniu – kokybiškai kitu daiktu. Raižinio atspaudai popieriaus lape gali tapti grafikos kūrinium. Tai jau ne medis ir ne linoleumas, bet tai, kas mus veikia nemedžiagiškai, kas mūsų sąmonei meta iššūkį, kas išprovokuoja mūsų atsaką – susižavėjimą ar pasipiktinimą, nuostabą, o kartais ir estezės palaimą. A. J. Greimas buvo įsitikinęs, kad estezė yra prisilietimo prie tobulumo liudijimas.

Monotipija iš ciklo *Paukščiai*, 1970

ISTORINIŲ POKYČIŲ DVELKSMAS

Žmogaus veikla, jo elgsena, mąstymo būdas atspindi visuomenės kultūrinio, socialinio ir politinio gyvenimo pokyčius, nuotaikas ir istorinę patirtį. Kūrybingi asmenys jautriai reaguoja į neįprastus krašto įvykius. Tie iš jų, kurie yra prigimties apdovanoti nuojauta ar intuicijos galiomis, nuspėja dar nepastebimus, bet jau bręstančius visuomenės pokyčius, kartais net iš esmės keičiančius gyvenimo pagrindus. Apie tai galėtų papasakoti mūsų netolimos praeities faktų palyginimo su laikotarpio žmogaus kūryba analizė.

Prisiminkime kelis įvykius. N. Chruščiovo valdymo laikais prasidėję Sovietų sistemos pokyčiai inicijuoja lėtus laisvėjimo žingsnius. Sąjunginių respublikų savivalda pradeda stiprėti. Sugrįžta pirmieji tremtiniai iš Sibiro, tarp jų – ir Albinas Makūnaitės sesuo. Sukilimas Vengrijoje ir neramumai Lenkijoje sukelia nuotaikų pagyvėjimą. Lietuvoje pa-

statoma V. Klovos opera „Pilėnai“ (1956), J. Grušo drama „Herkus Mantas“ ir pasirodo V. Mykolaičio-Putino romanas „Sukilėliai“ (1957), iliustruotas A. Makūnaitės. Po jų pastatoma J. Juzeviūno opera „Sukilėliai“ (1958). Tik po dešimties metų mūsų visuomenė išgirsta Č. Sasnausko „Requiem“ ir J. Naujailio „Mišias“. Scenoje pasirodo plačiai nuskambėję Just. Marcinkevičiaus „Mindaugas“, K. Sajos „Mamutų medžioklė“ (1968). Ir vis dėlto represinės struktūros tuomet dar nebuvo linkusios atleisti varžtų. Bet ideologinė kontrolė, mėginanti sustiprinti savo poveikį ir pažaboti kultūrinės rezistencijos apraiškas, jau negali pristabdyti nepakantumo nuotaikų, kurias aitrino „Prahos pavasaris“ ir sovietų armijos įsiveržimas į Čekoslovakiją (1968). Susidegina R. Kalanta, iš pagrindžio išnyra „Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronika“, scenoje – J. Grušo „Barbora Radvilaitė“ (1972), teikianti naujų

vilčių ir pasitikėjimą savos kultūros galiomis.

Akivaizdūs kultūros raiškos pokyčiai, subrendę intelektualinio potencialo terpėje, nuvilnijo per visas meno sritis. Albinos Makūnaitės kūrybos formos, paliestos permainų dvelksmo, keitėsi – ryškėjo

nauji stiliaus ir atlikimo technikos bruožai, plėtėsi jų įvairovė, skatinanti improvizacines galias. 1961–1965 m. kuriama abstrakčių figūrų bei aktų piešiniai, didžiulė vienspalvių monotipijų serija ir nevaržomų improvizacijų lapai, dailininkės pavadinti „kompozicijomis“.

VĖL PRIE POEZIJOS VERSMIŲ

Poezijos tekstai, nuo pat ankstyvos jaunystės žavėję dailininkę, vėl atsivėrė prieš jos akis jau kaip realus „Vagos“ leidyklos pasiūlymas. Taip atsirado tinkamos sąlygos iliustruoti jai artimų autorių poezijos rinkinėlius – Salomėjos Nėries „Prie šaltinio“ (1967)⁷ ir V. Mykolaičio-Putino „Ištikimybė“ (1968).

Paminėtų dviejų leidinių iliustracijos – tai improvizacinio pobūdžio piešiniai, atlikti tušu ir plunksnele. Skaitytojams ir knygos meno gerbėjams, įpratusiems regėti kasmet leidžiamus literatūros klasikų veikalus ir pasakų knygeles su A. Makūnaitės iliustracijomis – dažniausiai lino ar medžio raižiniais, – poezijai skirti piešiniai, skambantys tautais plonų linijų dermėmis, tapo netikėtu atradimu. Nė vienas iš jų – tai gerai prisimenu, – knygos priešlapyje perskaitęs dailininkės pavardę, ne iš karto norėjo patikėti tuo, kas parašyta.

Tokia reakcija į pirmas išpūdžio akimirkas suprantama, nes prieš skaitytoją, tampantį vizualaus kūrinio žiūrovu, atsiskleidžia grakščių linijų improvizacijos. Jis tarsi regi, kaip nevaržomo polėkio vedama plunksnelė slysta baltu paviršiumi, palikdama juodus voratinelio pėdsakus, iš kurių skleidžiasi skaid-

rios prasmingų ženklų bei simbolių erdvės. Salomėjos Nėries eilės čia papuoštos nuosaikių linijų vaizdiniais, artimais realioms poetinių personažų figūroms. Poetės kalba, pilna jausmo, geismų ir emocijų, prabyla konkrečiais Moters ir Vyro bruožais, sutaurintais švelniais dailininkės rankos judesiais.

Vinco Mykolaičio-Putino lyrika išprovokuoja netikėtą improvizaciją, nušvitusią jau laisvesne pieštų vaizdinių kalba. Rodos, jauti, kaip poetinės eilių virtinės sminga į dailininkės sielą. Jos piešiniuose jau nėra kūniškos substancijos konkretumo – vien kilnių jausmų gama, aidinti ažūrinių linijų stygomis. Improvizacija išlaisvina dailininkę nuo tikrovės šešėlių. Prisimenu, tuomet ji prasitarė maždaug taip: kaip gera laikinai pabėgti nuo kieta-dančio rėztuko, nuo galinėjimosi su raižomos medžiagos pasipriešinimu. Man tai asocijuojasi su arklų, verčiančiu vağą ir smingančiu vis gilyn, kad atsivertų Žemės gimtosios paslapčių ertmės, kuriose aš regiu mūsų mitologijos personažų siluetus, tokius man artimus ir mielus. Pokalbis su A. Makūnaite paliudijo, kad Nėries ir Putino lyrika jai buvo tarsi trumpas atsiplėšimas nuo Motinos-Žemės, prie kurios ji nuolat su meile glau-

dėsi. Poetinio žodžio raiška piešinio linijų struktūromis – tai laikinas ir džiaugsmingas skrydis plaštakės sparnais nepa-

siekiamų aukštumų link, į Saulę kaitros, kuri pasmerkė nesėkmei visus ikarus, užmiršusius Lemties jiems skirtas ribas.

DU POETAİ – DU VAIZDŲ KALBOS BŪDAI

S. Nėries poezijos iliustracijose matome paukščių figūras – mažas, kartais ne iš karto pastebimas. Paukščiai knygos lapuose – simboliai, atskleidžiantys piešinių prasmes. Paukštis pasirodo ir lengvu kregždės skrydžiu, ir lakštingalos giesme, ir audronašos klyksmu, ir taikiu balandžiu burkavimu ar net pavirsta grėsmingo léktuvo siluetu.

V. Mykoliaičio-Putino lyrikos improvizacijose tylus poeto šnabzdėsęs prabyla piešinio linijų žaismu. Iš jų išnyra abstrakčios moters linijos, praradusios kūnišką alsavimą. Tai jau nuvargusio poeto bylojimas apie prarastas viltis, apie artėjančią baigtį, ties kurios riba atsiveria moters vaizdiniai kaip tirpstantys pavasario aidų pėdsakai, kaip nykstantys neišsipildžiusių jausmų ženklai.

Paskutiniaisiais gyvenimo metais poeto lyrikoje nuskamba apokaliptinė intonacija⁸:

...Užvirė garavo karščiu okeanai,
Kaip lukštas byrėjo žemynai...
Ir sprogstančius atomus
Žemei svaidė,
Kur, gaudydamas burna nuodingus
ūkus,
Agonijoj blaškėsi
Paskutinis žmogus.

Šias poeto nuojautas A. Makūnaitė išraiškingai perteikė paskutinėje „Lyrikos“ iliustracijoje. Prieš poezijos skaitytojo

akis vaiskiam leidinėlio lape trūkčiojančios linijos piešia santūrius figūrų fragmentus-simbolius, kurių lemtingos prasmės vingiai skleidžiasi vaizdų kalba.

„Lyrikos“ piešiniuose pasirodančios paukščio figūros paryškina dramatiškus Putino lyrikos obertonų sąskambius. Dviejuose lapuose išvystame trimitininką, šaukiantį:

Į saulę, į saulę!..
Aš naują gyvybę staiga pajutau
*Savo dvasioj ir kūne.*⁹

Tačiau kitame piešinyje trimitininko intonacija jau kitokia:

*Šaukit visi, kas nenorit išnykti!*¹⁰

Pirmame „trimitininko“ epizode paukštis, išskleides galingus sparnus, mėgina aprėpti dangaus skliautą. Trimitininkas – Žemės šauklys. Jo lūpose užgimę ir trimito angoje subrendę garsai kyla į dausas. Suvirpinusi gležnus augalo lapelius, garsų giesmė šlovina Kūrėją. Antrame epizode šauksmas užpildo Žemę ir dangaus skliautą. Trimitininko figūra (veidas ir rankos), kupina skausmo ir baigties siaubo, aprėpia visą piešinio plokštumą. Jo ranka šventvagiškai siekia sakralybės valdų. Plaštaka prasiskleidžia, kad į priešingą kompozicijos kampą nutremtų svajonių paukštę. Čia ji pavirsta kompozicijos dekoratyviu elementu.

PAREIGA IR IŠTIKIMYBĖ

Nevaržomas mąstymas apie „amžinasias“ tiesas artėja prie meno esmės, kai kultūros universalijos, pasitelkusios emocinį patyrimą, sukrečia intelektą. Jame išsižiebja pažinimo impulsai. Intuicija, skatinama kolektyvinės sąmonės darinių, užvaldo individą, prabylantį simbolių kalba. Kai kūryba nuslopina autorius asmeninius potraukius, ji jau gali tapti visuomenei, jos istorijai ir kultūrai reikšmingu tekstu. Vargu ar kuriantysis galėtų paaiškinti savo darbų kilmės motyvus. Jis – tik „instrumentas“ kolektyvinės patirties, sukauptos jo psichikos ertmėse. Žingeidžios Karlo Gustavo Jungo mintys šia linkme krypo XX a. pradžioje.

Albiną Makūnaitę menkai domino kasdienybės reikalai. „Plūduriuoti“ paviršiuje jai buvo nevertas kūrėjo vardo užsiėmimas. Jos vizionieriška psichika veržėsi giliau – esminių kategorijų link, prie universalios grafikos meno kalbos turinio, jo simbolių reikšmių. Simbolis, giliai įsmigęs žmogaus sąmonėje, tvyro „tarsi amžinas priekaištas“ mūsų suvokimo galioms¹¹. Tai ne tik priekaištas, bet ir persėjimas: kiekviena žmonių karta skaitys tekstus iš naujo, regės kitas simbolių prasmes, nes „autorius negali peržengti laiko dvasios nužymėtų sąmoningumo ribų“¹².

Kūryba iš atsidavusios dailei Albinos Makūnaitės pareikalavo stiprios intelekto sutelkties. Ji giliai išgyveno tragizmą, kilusį iš pasirinkimo tarp pašaukimo ir realaus gyvenimo reikalų. Pareiga ir ištikimybė klasikinei moralei vertė savo jėgas skirti šioms dviem gyvenimo ir veiklos pusėms. Tokį privertinį dailininkės dvilypumą nulėmė sodietiška kilmė ir gyvenimo mieste tikrovė. Ir vis dėlto žemdirbių kultūros patirtis, slopinama urbanistinės gyvenamosios, nuolatos prasiverždavo iš Makūnaitės sąmonės simbolių kalbos formomis.

Aktyviausias Albinos Makūnaitės kūrybinis laikotarpis buvo pažymėtas sovietmečio realybės. Tuomet mums buvo labai svarbu išsaugoti savo etninius pagrindus, kurie natūraliai glūdėjo ir dailininkės prigimtyje. Tai buvo jos – labai jautrios ir imlios asmenybės – įkvėpimo šaltinis, iš kurio ji ir semdavosi jėgų išpūdingiems kūriniams. Jie įtaigiai veikė visuomenės etninę saviemonę bylodami apie mūsų kultūros gelmes. Didelė dailininkės meilė žmogui ir pačiai kūrybai, didžiulis darbštumas ir sugebėjimas iki galo atsidėti kūrybai buvo jos būdingiausias ir ryškiausias bruožas.

DUOMENYS APIE DAILININKĘ

Grafikė ALBINA MAKŪNATĖ (1926 04 01–2001 05 26) gimė netoli Kauno, Padainupio kaime. Kauno valstybiniame taikomosios ir dekoratyvinės dailės institute studijavo grafiką pas prof. A. Kučą. Su pagyrimu baigusi mokslus 1950 m., ji savitai ir aktyviai reiškėsi lino ir medžio raižiniais, nuolatos dalyvaudavo parodose; jos darbai buvo siunčiami į įvairius užsienio meno renginius. Parodose ir konkursuose jos kūriniai, ypač iliustruotos knygos, įvertinti medaliais bei apdovanojimais. Deramo dėmesio sulaukė

jos personalinės parodos Maskvoje, Jerevane (1964), Erfurte (1965), Lenkijos centruose (1966), Belgrade (1967) ir kitur. Įspūdingi estampai, kylantys iš etninės kultūros gelmių – raižinių ciklai „Rugio daina“, „Lino kančia“, „Žalčio pasaka“ ir kiti, – tapo lietuvių grafikos aukso fondo dalimi. Sukūrė daug iliustracijų liaudies pasakoms, Donelaičio, Biliūno, Lazdynų Pelėdos, Krėvės, Vienuolio, Cvirkos, Nėries, Brazdžionio ir kitų autorių knygoms. Su didele meile ji iliustravo knygeles vaikams. Jų padovanojo mums net per devynias dešimtis. O štai jos „Saulės vaduotojas“ prabilo dvidešimčia pasaulio kalbų. Dailininkės elementoriumi „Vyturėlis“ džiaugėsi beveik septynios kartos pirmokėlių. 1972 m. Maskvoje buvo išleista nedidelės apimties I. Korsakaitės gausiai iliustruota studija apie A. Makūnaitės kūrybą. Menotyra pripažino jos ryškius nuopelnus lietuvių knygos menui.

Talentingi Albinos Makūnaitės darbai buvo įvertinti Lietuvos valstybine premija (1966), o už atsida-
vimą menui, puikių darbų ciklus jai buvo suteikti nusipelnusios meno veikėjos (1965) ir liaudies dai-
lininkės (1986) vardai.

Literatūra ir nuorodos

- ¹ Apie tai plačiau žr.: J. A. Krikštopaitis. Poetinio vaizdo dramaturgija, atsiverianti lino raižinyje // *Naujoji romuva*, 2002, Nr. 2 (539), p. 18–20.
- ² Salomėja Nėris: gyvenimo ir kūrybos vingiai (2) – G. Zemlicko pokalbis su V. Alekna // *Mokslo Lietuva*, 2004 m. gruodžio 23 d., Nr. 22 (312).
- ³ K. Jungas. Rašytojas // *Grožio kontūrai. Iš XX amžiaus užsienio estetikos.* – Vilnius: Mintis, 1980, p. 183.
- ⁴ J. Miltinis nemokėjo mandagiai kviesti ar prašyti. Jis reikalaujavo, liepdavo, įsakydavo. Retai kas supykdamo ar išsižeisdavo, nes režisieriaus valia ir asmeninis žavesys visus palauždavo.
- ⁵ Atrodo, kalba sukosi apie K. Sajos pjesę „Devynbėdžiai“, kuri scenoje pasirodė 1974 m.
- ⁶ Pasak A. J. Greimo estezės, tai ypatingas egzistencijos taškas, kai žmogus, susiliedamas su stebimu kūriniu, pasikeičia iš esmės. Tai lūžis, keičiantis pasaulio ir savęs suvokimą.
- ⁷ Tai poezijos vertimo į rusų k. leidinys. Šios knygos iliustracijos (sumažintos) buvo vėliau panaudotos S. Nėries mažo formato poezijos leidinukui „Per audrą“ (rusų k., 1974).
- ⁸ V. Mykolaičio-Putino eilėraštis „Priešai. Galimas finalas“ (1964 12 30).
- ⁹ V. Mykolaičio-Putino eilėraštis „Šitas pavasaris“ (1960).
- ¹⁰ V. Mykolaičio-Putino eilėraštis „Šaukia“ (1964 08 28).
- ¹¹ C. G. Jung. *Psichoanalizė ir filosofija. Rinktinė.* – Vilnius: Pradai, 1999, p. 59.
- ¹² Ten pat, p. 58.